

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO.11 (3371) ●

● ЧАЦВЕР, 20 САКАВІКА, 2014

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Парадак пачынаецца з двара
Стар. 2

Родавыя скарбы з архіваў
Мастак Уладзімір Крукоўскі прадаўжае росшукі старажытных прыватных гербаў
Стар. 3

Калі ўсміхаецца жанчына
Стар. 4

МАЦЯРЫК НАЦЫ

У глыбінку, да суродзічаў

Нататкі з экспедыцыі да беларусаў, што жывуць у райцэнтры Куйтун і вёсках Іркуцкай вобласці

Каб не збыднела душа

Займаючыся этнаграфічнымі даследаваннямі, я часцяком наведваю сібірскія беларускія вёскі. Які ж гэта цікавы занятак! Знаёмішся з добрымі людзьмі, дыхаеш чыстым паветрам... Распытваючы старажылаў пра мінуўшчыну, унікаеш у дэталі іх нялёгіх, часам гераічных жыццяў, дзівішся іх мудрасці, умению знайсці ва ўсім нешта лепшае, аптымістычнае. Вось маладыя кажуць: цяпер у вёсцы цяжка. А людзі сталага ўзросту, чые дзяцінства і юнацтва прыйшліся на ваенны і паваяны час, цвёрда ўпэўненыя, што “цяпер-та добра, а вось тады было...” Карацей, усё пазнаецца ў параўнанні.

Тым не менш, успамінаючы свае вячоркі, вяселлі, святы, тыя старыя дадаюць: “Вось раней умелі весяліцца! Збяруцца дзеўкі на вячоркі прасці, хлопцы прыдуць і давай іх падчэпліваць, шкоднічаць. Ужо ж відна, што працы не будзе, дык хто як зайграе на гармоніку альбо на цымбалах, то ўсе і танцуюць. А раней жа танцы цікавыя былі, ня тое што цяпер”. Слухаючы такое, і сам быццам пераносішся ў той цяжкі, але і душэўны, вясельны час, калі вёска жыла поўным жыццём. І самому хочацца спяваць даўнія песні, тан-

Маразы ў Сібіры — за трыццаць, таму і экіпіроўка ў Алега Рудакова ў зімовай экспедыцыі адпаведная

чыць “цікавыя” танцы, паслухаць народных музыкаў-самавукаў, якія, кажуць, так добра гралі, што ўся вёска збягалася. Яшчэ мяне ўражвае ў аповедах бабуль і дзядуляў ранейшы цвярозы лад жыцця нашых суродзічаў. Усе ў адзін голас кажуць: “раней на празніках, барані Божа, каб хто напіўся! А нап’ецца, дык з яго ўсе смяліся, а яму сорам”. То можа нешта мы губляем у тэхнічным прагрэсе? Для мяне відавочна: як адрываемся ад традыцый свайго Народа, то аб’яднаннем сябе, сваю душу, губляецца адчуванне паўнаты быцця. І тэхнічныя дасягненні, матэрыяльнае багацце не дапаможа...

Таму так хочацца мне бываць у глыбінцы. Зноў і зноў акунацца ў даўніну, каб потым адраджаць яе, аднаўляць, а то і ствараць нанова душэўны побыт Беларускага народа,

выяўляць яго прыгажосць і самабытнасць, мудрасць і аптымізм. І я рады, што ў Іркуцку і вобласці такіх “апантаных народнікаў” становіцца ўсё больш. Цяпер я бабулям на пытанне “А нашто ж табе гэта трэба?” адказваю: “А мы хочам гэтак жа навучыцца спяваць вашы даўнія песні, танчыць ранейшыя танцы, збірацца на вячоркі і адзначаць народныя святы! Ды не проста хочам — ужо і робім гэта!”. Так мацуецца духоўная повязь маладога пакалення з традыцыямі свайго Народа.

Дзень першы

Напрыканцы студзеня мы з Воліей Галанавай адправіліся ў чарговую этнаэкспедыцыю ў Куйтунскі раён Іркуцкай вобласці. Сабраліся наведваць вёску Андрушына, дзе паспяхова працуе аддзяленне Іркуцкага

таварыства беларускай культуры імя Я. Д. Чэрскага, а таксама іншыя паселішчы, заснаваныя беларусамі: Сулкет, Алкін, Бурук. Экспедыцыю падтрымаў Губернскі сход грамадскасці: нам кампенсавалі праезд на цягніку ў абодва бакі. У пасёлку гарадскога тыпу Куйтун нас сустрэў Аляксандр Лаўшук, глава Андрушына. Яго ветлівасць, дапамогу мы адчувалі ўвесь час. І дзве ночы з трох правялі ў сціплым, але ўтульным доме гаспадара, пасябравалі з сям’ёй: жонкай Людмілай, дзецямі Дашай і Ксюшай.

Адразу ж Аляксандр Пятровіч павёз нас на сустрэчу з Андрэем Палоніным, кіраўніком раёна. Продкі апошняга, аказалася, з Бешанковіцкага раёна Віцебшчыны. Андрэй Іванавіч сустрэў нас ля адміністрацыі, правёў у кабінет, пачаставаў чаем. → Стар. 3

ВЕСТКІ

Лепш адзін раз пабачыць...

Наталля Злотнік

Названы пяць самых папулярных сярод турыстаў славутасцяў Беларусі за мінулы год

Як вядома, у Беларусі распрацаваны дзясяткі турыстычных маршрутаў — на розныя густы. Але якія аб’екты ў нашай краіне найбольш папулярныя сярод турыстаў? Пра тое паведаміў дырэктар дэпартаменту па турызме Мініспарту і турызму Вадзім Кармазін на пасяджэнні калегіі міністэрства.

Паводле яго словаў, лідарам па наведвальнасці стаў **Нацыянальны гістарычна-культурны музей-запаведнік “Нясвіж”**: там летась пабывалі больш за 400 тысяч чалавек.

Далей у ганаровым спісе найбольш прывабных для падарожнікаў месцаў — **Мемарыяльны комплекс “Брэсцкая крэпасць-герой”**: 390 тысяч наведванняў.

Гомельскі палацава-паркавы ансамбль на трэцім месцы ў рэйтынгу: 300 тысяч наведванняў.

Замкавы комплекс “Мір” аказаўся летась на чацвёртым месцы.

І замыкае пяцёрку самых папулярных славутасцяў Беларусі **Нацыянальны Полацкі гістарычна-культурны музей-запаведнік** — яго наведалі больш за 200 тысяч турыстаў.

Варта дадаць: у 2012-м у лідарах была Брэсцкая крэпасць, бліжэйшымі канкурэнтамі аказаліся “Нясвіж” і “Мір”. Летась на адпачынак у Беларусь прыязджала амаль 140 тысяч замежных турыстаў: на 15 працэнтаў больш, чым у 2012-м. Найбольш гасцей едзе з суседніх Расіі ды Украіны.

ІНІЦЫЯТЫВА

Ад ідэі — да яе ўвасаблення

Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі дапамагае юнакам і дзяўчатам здзяйсняць свае задумы

Іна Ганчаровіч

У моладзі, як вядома, заўсёды шмат цікавых ідэй. Юнакі і дзяўчаты ўмеюць нестандартна падыходзіць да вырашэння складаных задач, нешта вынаходзяць, прапануюць інавацыйныя рашэнні. Але як перайсці ад ідэй да рэальных праектаў? Як рэалізаваць іх на практыцы? Пра тое вырашылі

клапаціцца актывісты Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі. У верасні 2011-га на іх ініцыятыве стартаваў унікальны праект пад назвай “100 ідэй для Беларусі” — конкурс на лепшую інавацыйную ідэю, цікавую для практычнай рэалізацыі. За тры з паловай гады на адрас аргкамітэта паступіла больш за 7 тысяч заявак! Ідэй праектаў і распрацоўкі самых разнастайных:

ад праграмы для мабільнага тэлефона, якая дапаможа не толькі рашаць складаныя задачы па хіміі, але і падтлумачыць кожнае дзеянне, да падказак мясцовым уладам: як і на чым можна эканоміць.

На пачатку года ў чарговы раз падведзены вынікі конкурсу. 3 велізарнай колькасці адабрана 50 найбольш яркіх і цікавых прапаноў. Яны прайшлі першасны адбор праз

рэгіянальныя саветы, прызнаныя перспектыўнымі для рэалізацыі ды ўкаранення ў розныя сферы жыцця. Напрыклад, адна з прапаноў — гэта “Веласіпедныя маршруты вакол Гомеля”. Як вядома, сёлета ў Беларусі Год гасціннасці, і арыгінальны праект, які прапануе рэалізаваць вучаніца 11 класа 14-й гомельскай гімназіі Ангеліны Кугат, будзе вельмі дарэчы. → Стар. 2

Ангеліна Кугат — велавандроўніца

ЖЫЦЦЁВАЯ ГІСТОРЫЯ

Парадак пачынаецца з двара

Сем аргументаў за тое, каб ісці на выбары ў мясцовыя Саветы дэпутатаў Беларусі

Іван Ждановіч

Летась пасля моцнай майскай навальніцы пры ўездзе ў наш двор па Лагойскім тракце зноў стала лужына. Ліўнёўка парушылася, забілася смеццем. Жыхары-суседзі бурчэлі, калі легкавікі збочвалі на газон, рабілі па ім каляіны. Пажылы мужчына гарачыўся: чысцяць-чысцяць, а тут капрамонт патрэбен! Даведаўшыся, што я журналіст, быццам узрадаваўся — вось і напішыце, хай усе ведаюць...

А навошта “ўсім” ведаць пра нашу мясцовую лужыну? Лепш, разважыўся, каб без лішняга шуму яе ліквідаваць. І паспрабаваў зрушыць справу без “рэсурса галоснасці”. У ЖЭСе мне патлумачылі: не іх тэрыторыя, гэта выезд са двара. Значыць, возьмем вышэй. Каб не хадзіць па інстанцыях, вырашыў скарыстаць інтэрнэт. Зайшоў на старонку адміністрацыі Першамайскага раёна Мінска, дзе ёсць так званая электронная прыёмная, і запоўніў адпаведны зварот. Хутка і зручна. Праўда, акрамя “барацьбы”

з лужынай, папрасіў яшчэ па вуліцы Кнорына, што праходзіць праз Севастопальскі парк, паставіць наўзбоч дарожныя знакі “Дзікія жывёлы” — бо там, бывае, выходзяць на дарогу летам і ўвесну, трапляюць пад колы аўто вожыкі, вавёркі, жабкі, птушкі-падлёткі. Шкада: жывое!

У вызначаныя законам тэрміны атрымаў два паведамленні з адміністрацыі раёна — адно па электроннай пошце, другое, прадубляванае, па звычайнай. Як і належыць у нашай краіне, адказ прыйшоў на той мове, на якой пісаўся зварот: па-беларуску. Намесніца кіраўніка адміністрацыі Іна Ясінская паведамляла, хто і ў якія тэрміны будзе рамантаваць ліўневы калектар. А наконт знакаў у парку пісала: паводле Правілаў дарожнага руху іх у горадзе не ставяць. Я пагадзіўся, але не здаўся: пастаўце тады хаця б папераджальныя шыльды з надпісам “Асцярожна! Тэрыторыя парка! Абергайце жывёл і птушак!” пры ўездзе ў парковую зону з абодвух бакоў. І мяне пачулі!

Новая шыльда на ўскараіне Севастопальскага парка

Рамонт ліўнеўкі, як аказалася, запатрабаваў часу і сродкаў: чысцілі калектар, падымалі калодзеж, умацоўвалі, аднаўлялі асфальтавае пакрыццё... Чакалі дажджу: праверыць, ці ўсё ўлічылі. Да восені, сведчу, паэтапна ўсё было зроблена як мае быць. Сёлетняя вясна паказала: ліўнеўка працуе выдатна. Стараліся, як мяне інфармавалі, працаўнікі раённага “Рамантадара”. Вялікі ім дзякуй! Да канца года, што мяне парадавала, былі ўстаноўлены і дзве шыльды ў Севастопальскім парку з папераджальным тэкстам. Іх, пэўна, спецыяльна рабіў нейкі майстар: шыльды атрымаліся нестандартныя. Дзякуй і яму!

І самае важнае. Пакуль работа па звароце рабілася, супрацоўнікі адміністрацыі трымалі справу на

кантролі. Усяго ж я атрымаў, за подпісам шаноўнай Іны Іванаўны, сем паведамленняў! І гэта, лічу, сем важкіх аргументаў за тое, каб паўдзельнічаць у выбарах у мясцовыя Саветы дэпутатаў, якія пройдуць 23 сакавіка. Некаторыя думаюць: маўляў, што вырашаецца на мясцовым узроўні? Як бачна з апісанай мной сітуацыі, многае. Увогуле, калі шчыра, і парадак у краіне пачынаецца з парадку ў нашых дварах. Важна яшчэ, што “голос народа” мясцовая ўлада чуе, і з ёй, як сам пераканаўся, ёсць актыўная зваротная сувязь. А значыць, такіх “слуг народа” варта падтрымліваць. Яны ж стараюцца!

...Вось і выканаў я “сацыяльны заказ” пажылога суседа: напісаў пра мясцовую ўладу. Каб усе ведалі.

ІНІЦЫЯТЫВА

Ад ідэі — да яе ўвасаблення

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Гамяльчанка дбае пра тое, каб як мага больш людзей вялі здаровы лад жыцця, цікавіліся гісторыяй і культурай роднага краю, пашыралі кругавід. “Ідэя нарадзілася дзякуючы майму тату, які займаецца турызмам і прыхвоціў да падарожжаў не толькі мяне, але і некаторых маіх сяброў, — гаворыць Ангеліна. — Штогод мы хадзілі ў велапаходы па Гомельшчыне, пад час вандровак і ад жыхароў невялікіх вёсчак даведваліся шмат цікавага з гісторыі краю. Помнікі культуры — вось яны, іх можна сфагтаграфіраваць, разледзець зблізку. Пра існаванне некаторых, жывучы ў горадзе, і не ведаеш. Нарадзілася ідэя: пракласці веламаршруты праз краязнаўчыя аб’екты Гомельшчыны. Пры тым мы пастараліся зрабіць так, каб ахвочыя падарожнічаць маглі не толькі даведацца нешта цікавае, але і атрымаць асалоду ад маляўнічых краявідаў. Ужо распрацаваны чатыры маршруты, розныя па працягласці. Цяпер кожны можа далучыцца да нас: чым больш падарожнікаў — тым цікавей. А галоўнае, мы больш даведаемся пра культурную спадчыну Бацькаўшчыны”.

Пакуль па тых маршрутах вакол Гомеля вандруюць асобныя энтузіясты, але Ангеліна спадзяецца, што ў хуткім часе праект цалкам будзе ўвасаблены ў жыццё.

Я таксама спадзяюся, што маршруты стануць запатрабаванымі. Гэта ж вельмі важна, што да маладзёжнай ініцыятывы ёсць увага. І паспяховае рэалізацыя шэрагу маладзёжных задумак з праекта “100 ідэй для Беларусі” — таму сведчаннем.

РОДНАЕ

Спрадвечная памяць зямлі

На чарговым пасяджэнні Нацыянальнай тапанімічнай камісіі прапаноўвалася стварыць Нацыянальны інстытут слова, а самабытным беларускім назвам надаваць статус нацыянальных гістарычна-культурных каштоўнасцяў і ставіцца да іх як да помнікаў

Рыгор Арэшка

У Цэнтры даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі з усёй краіны збіраліся навукоўцы, службоўцы, неабякавыя да лёсу нацыянальнай тапаніміі. Абмяркоўвалі змены і дапаўненні ў Закон 2010 года “Аб найменнях геаграфічных аб’ектаў”, ды размова выйшла за межы адной праблемы. Старшыня камісіі, кандыдат філалагічных навук Ігар Капылоў расказаў, што тапанімічная сістэма Беларусі — гэта спадчына ад БССР, а ў ёй былі шматварыянтнасць назваў, пісьмовы разнабой. У назвах адбілася ўся айчынная гісторыя. Як вядома, з 1696 года беларускія спрадвечныя назвы пачалі запісвацца “графічнымі сродкамі польскай мовы”: сейм Рэчы Паспалітай прызнаў, што іх пісаць трэба не па-руску (наша мова так называлася), а па-польску. Тады многія спрадвечна беларускія

тапонімы трапілі на карты, у іншыя пісьмовыя крыніцы ў паланізаванай форме: Вулька, Брэст, Гродна, Навагрудак...

“Не лепшыя ўмовы для нашай нацыянальнай тапаніміі былі і ў Расійскай імперыі, у якую ўвайшлі нашы землі пасля трох падзелаў Рэчы Паспалітай”, — удакладніў спадар Ігар, ілюструючы выснову прыкладамі. Пра дакладную перадачу назваў на рускую мову аніхто ж не клапаціўся: з’явіліся Івановічы замест Іванічы, Пушкіно (было Пукшына), Барбарово (Барбароў), Черэмушки (Чарэмушнікі), Бабёнка (Бабенка), Миоры (Мёры), Лиозно (Лёзна). Пералік можна доўжыць.

У савецкі час увесь корпус беларускіх тапонімаў быў пераведзены на рускую мову, ды практычна не існавала поўных афіцыйных рускамоўных спісаў назваў населеных пунктаў. Руская форма служыла зыходнай, калі патрэбна было перадаць назвы па-беларуску. Націскаў у спісах не было —

У цэнтры Мінска ўказальнікі зроблены па-беларуску

ішоў разнабой пры напісанні тапонімаў. Скажам, Доманово пісалі: Даманова і Даманова, райцэнтр Каменец — Каменец і Камянец. Множыліся варыянты, траплялі далёкія ад арыгіналу назвы на карты, у атласы, падручнікі, пашпарты ды іншыя дакументы. “Лексічная каша” атрымлівалася, калі рускамоўныя наватворы перадаваліся шляхам прамога перакладу на беларускую мову. Узнікла такая з’ява як двухназоўе: Дви-

гатель — Рухавік, Красный Пахарь — Чырвоны Араты, Октябрь — Кастрычнік ды іншыя. Тапонімы перасталі выконваць асноўную функцыю: служыць адназначным арыенцірам на мясцовасці. Вуліца Железнодорожная перакладаецца: Чыгуначная. Дзве розныя назвы! Выпадкам падобных з вуліцамі шмат: Обойная — Шпалерная, Радужная — Вяселькавая, Торговая — Гандлёвая ды іншыя.

На пасяджэнні гавары-

лася: да тапонімаў нельга падыходзіць як да звычайных слоў. Сэнс іх схаваны глыбока. Многія словы выйшлі з ужытку ці жывуць у іншых значэннях. Шмат бяды нарабілі і мясцовыя начальнікі, перабліваючы “на свой капыл” мясцовыя назвы, не ўнікаючы ў іх сутнасць. Таму з 1991-га, калі Беларусь стала незалежнай, Рэспубліканская тапанімічная камісія пры НАН Беларусі сумесна з Дзяржкамтэтам па маёмасці займаецца стандартызацыяй уласных геаграфічных назваў. Што важна: праграма распрацавана з улікам беларуска-рускага дзяржаўнага двухмоўя і ў адпаведнасці з міжнароднымі патрабаваннямі, сфармуляванымі Групаў экспертаў ААН па стандартызацыі геаграфічных назваў — спецыялісты з Беларусі ўваходзяць у яе склад. З удзелам грамадскасці ствараліся інструкцыі, кодэкс, праспекты.

На пасяджэнні прапанавана стварыць Нацыянальны

інстытут слова: спецыялісты яго змогуць кампетэнтна вырашаць моўныя спрэчкі, у тым ліку і з перакладам тапонімаў, даваць рэкамендацыі тым, хто працуе са словам, ухільяць непісьменнасць, неахайнасць і безгустоўнасць на моўнай ніве, у інфармацыі нацыі. Прапаноўвалася назвам самабытным надаваць статус нацыянальных гістарычна-культурных каштоўнасцяў ці нематэрыяльна-культурнай спадчыны і ставіцца да іх як да помнікаў. Моваведы пры ўсёй павазе да абедзвюх дзяржаўных моў лічаць важным прыярытэт аддаваць нацыянальнай тапаніміі на нацыянальнай (беларускай) мове як нацыянальна-культурнай каштоўнасці. Увогуле нацыянальныя назвы — гэта важны аспект дзяржбяспекі. Як вядома, у свой час палякі памяншалі беларускія назвы на польскія: Гайнаўку на Гайнуўку ды іншыя. Тое ж адбылося з беларускай Вільняй: горад пераназвалі Вільнюсам...

МАЦЯРЫК НАЦЫ

У глыбінку, да суродзічаў

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Палонін запрасіў яшчэ старшыню думы раёна Таццяну Вінаградаву — і мы доўга вялі сяброўскую гутарку. Вызначалі планы сумеснай працы па адраджэнні беларускай традыцыйнай культуры ў раёне, Андрэй Іванавіч дзяліўся ўспамінамі пра сваіх продкаў, сваё “родавае”. А з Аляксандрам Пятровічам мы даўнія сябры, з ім і паехалі ў Андрушына. Сустрэліся з работнікамі Дома культуры, удзельнікамі ансамбля “Сунічкі” — гэта касцяк беларускай суполкі. Шкада, што Ніна Велясевіч ужо не дырэктар ДК: у яе багаты досвед, веды па беларускай традыцыйнай культуры. Спадзяемся, супляменніца далёка не сыдзе ад беларускасці. Рады за “Сунічак”, бо артыстаў пабольшала. Мяркуем, і Людміла Лаўшук, новы дырэктар ДК, зможа годна весці беларускія справы.

Далей — сустрэча з настаўнікамі Андрушынскай школы. З дырэктаркай, Таццянай Данилавай, мы адразу знайшлі агульную мову. Дамовіліся: пашукаем, як лепш далучаць тамтэйшых школьнікаў да беларускай мовы і культуры продкаў. Плануем правесці конкурс сачыненняў “Мой радавод”. Дарэчы, Таццяна Васільеўна адзначыла: у яе па маме род называецца Корань, яна беларуска, у вёсцы Бурук жывуць сваякі. Пабывалі мы ў мясцовай павунні, бабы Полі Сарокі, па пашпарце яна Вольга Дзмітрыеўна Сарокіна. Жанчына вартая асобнага нарыса. Сустрэла ветліва, дзялілася цікавымі ўспамінамі, спявала песні.

Важна ж было нам не толькі словы пачуць, але і манеру аўтэнтычных спеваў зразумець. Так што дзень быў насычаны, а за смачнай вячэрай, прыгатаванай Людмілай Лаўшук, было яшчэ шмат разоў.

Дзень другі

З раніцы Аляксандр Лаўшук адвёз нас да яшчэ адной мясцовай бабулі: Каці Палюх. Хоць паўгода таму ў яе памёр муж, баба Каця сустрэла нас гасцінна. Пра многае пагаварылі, пачулі некалькі песень ды чаю папілі. Дарэчы, цікаваць да Беларусі там велізарная! Бабе Каці якраз пры нас тэлефанавала дачка з Саянска, яна і сказала: маўляў, госці з Беларусі ў мяне. То дачка сабралася і пад канец нашай гутаркі ўжо ў хату завітала: хто ж такія? Дарагія баба Каця і Ніна, дзякуй вам за гасціннасць!

Далей едем з Пятровічам у вёску Сулкет, да таленавітых бабуль з ансамбля “Ручнічкі”. Дыплом лаўрэатак яны заслужылі на нашым абласным фестывалі “Гучы, гоман Беларускі!” у 2011 годзе. Кіруе гуртом Галіна Валюшына. Вяскоўцы падказалі, як яе знайсці. Радасць ад сустрэчы была — не апісаць! Неўзабаве да Паўлаўны сабраліся ўсе яе галасстыя сяброўкі: Марыя Чэпік, Ганна Бандарэнка, Марыя Сакалоўская, Святлана Лех, Ніна Макаранка. Была шчырая бяседа з пачастункамі: па беларускай традыцыі кожны, у тым ліку і мы, выклалі на стол прысмакі. Асабліва шчыравала гаспадыня. За гутаркай,

спевамі і вечар настаў. Начаваць мы паехалі ў суседнюю вёску Алкін у суправаджэнні Святланы Лех і Ніны Макаранкі, якія там у клубе працуюць. Машыну ж нам дала глава паселішча Алкін Валерыя Саўчанка, за рулём была Марына Шаманская. Усім дзякуем!

Дзень трэці

Уранні ў нас была сустрэча з Віктарам Токаравым, былым кіраўніком Алкінскага паселішча. Затым Святлана Лех правяла да Таццяны Саўчанкі. Бабуля расказвала, “як было раней”. Прыемна здзівіў яе сын Сяргей: сыграў на гармоніку некалькі найгрышаў, а мы, распытаўшы пра даўнія танцы, паспрабавалі тэа “па” станчыць. То будзем у Іркуцку на вячорках Алкінскія танцы развучваць. Яшчэ з старажылкай Антанідай Курыловіч была ў нас цікавая гутарка.

І зноў пераезд: у вёску Бурук. Радаваліся, што ў машыне цёпла: на вуліцы ж моцны мароз і пранізлівы вецер. З намі паехала і Святлана Лех, якая і сама захапілася размовамі са старажыламі. У Буруку шукалі сваякоў дырэктаркі школы з Андрушына — і нам падказалі: завітайце ў дом фермера Дзмітрыя Гарбасенкі. Калі мы патлумачылі, чаго прыехалі, то Дзмітрый Мікалаевіч і яго жонка Галіна Міхайлаўна, у дзявоцтве Кедун, абвясцілі збор сваякоў. Прыйшлі яшчэ трое, у тым ліку Ніна Гаўрылаўна Кедун (у дзявоцтве Корань) — гэта мама Галіны. Размовы,

Этнічная беларуска з Алкіна Таццяна Саўчанка і яе сын Сяргей

апаведы, успаміны ліліся ракой — за тое наша ўдзячнасць субяседнікам. Дарэчы, Леанід Мікалаевіч Кедун вельмі цікава расказаў пра сваё падарожжа ў Беларусь да сваякоў, яшчэ ў 70-я гады, дзе наведваў родныя і для мяне месцы: Полацк, Наваполацк, Лепельшчыну... Ад такіх гасцінных людзей і з’яжджаць не хацелася, ды прыйшлося. Нас зноў павезлі ў Алкін, адтуль позна ўвечары нас забраў Аляксандр Лаўшук — і зноў мы апынуліся ў яго ў гасцях. А ўранні рушылі ў Іркуцк.

Усе ўспаміны старажылцаў-беларусаў, запісаныя на дыктафон, мы пастараемся раздрукаваць, аформіць у асобныя апаведы. Пакуль жа хачу яшчэ раз падзякаваць усім згаданым у нататках людзям за іх дабрыню і спагадлівасць, за шчырасць, ветлівасць і гасціннасць. Спадзяемся, мы яшчэ не раз пабачымся. А будзеце ў Іркуцку — абавязкова заходзьце ў нашу Музей-майстэрню “Беларуская Хата”, што па вуліцы Польскіх паўстанцаў, 18 Б. Чакаем!

Алег Рудакоў, г. Іркуцк

СПАДЧЫНА

Родавыя скарбы з архіваў

Мастак Уладзімір Крукоўскі прадаўжае росшукі старажытных прыватных гербаў

Іван Івануў

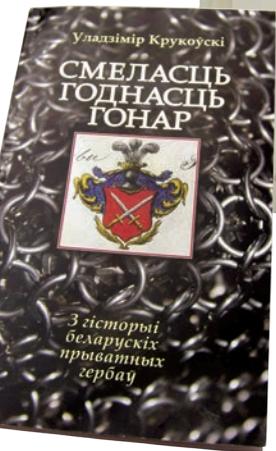
Тыя, хто цікавіцца аичиннай гісторыяй, ведаюць кнігу “Срэбная страла ў чырвоным полі”: яна выйшла ў 2010 годзе. Кнігу цытуюць, выявы з яе прыводзяць на генеалагічных форумах у інтэрнэце, да яе звяртаюцца сотні чытачоў у пошуках родавых каранёў. Аўтар, вядомы мастак-плакатыст, і цяпер вяртае ў культурнае поле Бацькаўшчыны раней у сілу шэрагу абставінаў амаль забытыя ўнікальныя выявы: беларускія прыватныя гербы. “Павага да мінулага — вось рыса, якая адрознівае адукаванасць ад дзікасці”, — чытаем словы Аляксандра Пушкіна ў якасці эпіграфа да чарговага выдання “Смеласць. Годнасць. Гонар. 3 гісторыі беларускіх прыватных гербаў”. Гэта працяг і развіццё ранейшай тэмы: у кнігу дадаліся больш за 50 гербаў беларускай шляхты, папоўніліся і раней вялікія спісы гербакарыстаўнікаў ды старажытных родаў.

Аўтар завітаў у рэдакцыю з новай кнігай, мяркуючы, што яна зацікавіць і суайчыннікаў з замежжа. Як вядома, сярод удзельнікаў паўстанняў на тэрыторыі

Беларусі было шмат прадстаўнікоў шляхты, якіх тысячамі ссылалі ў Сібір. А творчыя сувязі ў спадара Уладзіміра з “Голасам Радзімы” даўнія: ён нават лічыць нашае выданне “хросным бацькам Крукоўскага-журналіста”. “На пачатку сакавіка 1972 года менавіта на яго старонках пабачыў свет мой першы артыкул “Штрыхі да партрэта” — пра Браніслава Эпімаха-Шыпілу, выдатнага моваведа, вядомага ў Пецяярбургу прафесара, душу выдавецкай суполкі “Загляне сонца і ў наша ваконца”, — расказаў спадар Уладзімір. — Нагода напісаць пра земляка была надзвычай цікавая: мне выпадкова пашчасціла пазнаёміцца ў Мінску з Анатолям Дашкевічам, бліскім родзічам Браніслава Ігнатавіча. Ён аказаўся ўнукам сястры вучонага, Валерыі Ігнатаўны. У сямейным архіве спадара Анатоля зберагаўся ўнікальны здымак 1929 года — з таго перыяду, калі 70-гадовы Браніслаў Ігнатавіч быў правадзейным членам Акадэміі навук БССР і дырэктарам камісіі па складанні слоўніка жывой беларускай мовы”.

Як паглумачыў аўтар,

папярэдняе выданне “Срэбная страла ў чырвоным полі” цяпер запатрабаванае, і ён вырашыў прадоўжыць росшукі старажытных прыват-

ных гербаў. А дзе шукаў? У архівах былых Віленскай ды Віцебскай губерняў, часткова Мінскай і Гарадзенскай. Дарэчы, нагадаў мастак, само слова герб паходзіць ад нямецкага erbe (спадчына) і ёсць эмблема, спадчыны знак адрознення. Сваёй эмблематычнасцю і сімвалічнасцю гербы падобны да плакатаў — таму ў свой час і зацікавіўся імі мастак. Прыватныя гербы

раней былі вельмі пашыраны ў шляхецкім стане-аслоўі. Цяпер жа слова шляхта, ды і вытворныя ад яго, часам маюць іранічнае адценне. Уладзімір Крукоўскі, сам “з гербавай шляхты”, нагадвае: у гісторыі Беларусі са шляхтай, па сутнасці, элітай ранейшага грамадства, звязаны вайсковыя перамогі і дыпламатычныя поспехі, дзяржаўнае будаўніцтва (шляхта выбірае нават караля!) і паўстанні, а таксама навука і культура, мастацтва, рэлігія, літаратура, адукацыя. Ці шмат было шляхты? Каля 10 працэнтаў насельніцтва на час Трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай — пра

тое яскрава сведчаць гістарычныя крыніцы. Таму зразумела, што і прыватных гербаў было вялікае мноства.

У кнізе ёсць звесткі, што шляхецкія роды на Беларусі налічвалі тысячы прозвішчаў — а яны і цяпер не зніклі, многія пададзены ў новым выданні.

Згубілася толькі гістарычная памяць, лічыць аўтар. Таму і спрабуе дапамагчы тым, хто цікавіцца мінуўшчынай, аблегчыць пошукі. Чым яшчэ каштоўная кніга: сотні выяваў, што змешчаныя ў кнізе “Смеласць. Годнасць. Гонар. 3 гісторыі беларускіх прыватных гербаў” — аўтэнтычныя, а не аўтарскія перамалёўкі ці мастацкія інтэрпрэтацыі. Між тым паўнаколерныя выявы гербаў, пададзеныя ў кнізе, гэта “нязначная частка багатай, разнастайнай геральдычнай спадчыны, што захоўваецца ў архівах, бібліятэках, сховішчах Беларусі, Польшчы, Расіі, чакаючы даследчыкаў”.

МАЙСТРЫ

І творыцца цуд

Сярод аўтарскіх лялек на выставе можна пабачыць элегантных спадарынь і добрага казачніка

У Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва на тры тыдні пасяліліся аўтарскія лялькі. Там ёсць модныя-дзяўчынкі, элегантныя спадарыні, нават добрага казачніка сустрэнеш. Шмат фантазіі, нават чараўніцтва, ужо не кажучы пра арыгінальныя рашэнні. Дарослыя з “Майстэрні аўтарскай лялькі”, не гуляюць са сваімі творамі — яны імі... самасцвярджаюцца і змагаюцца за перамогу. Бо праект “Цудоўная лялька” — гэта адначасова і конкурс майстэрства. Тытулы ж пераможцам будучы надавацца такія: “Самае чароўнае лялька”, “Дэбютная лялька”, “Самы чароўны ўбор”. Экспанаты, якія спадабаліся наведвальнікам, могуць перасяліцца і да іх у калекцыю, прычым без чараўніцтва: за грошы.

Кіруе ж “Майстэрняй аўтарскай лялькі” рэстаўратар і педагог-мастак па адукацыі Ірына Ражко. Яна неаднаразова ўдзельнічала ў лялечных выставах і салонах, у тым ліку міжнародных. З 2005 года Ірына Мікалаеўна выкладае ў школе лялечнага дызайну. Дарэчы, пад яе кіраўніцтвам цяпер асвойваюць тэхналогію вырабу лялек школьнікі, студэнты, пенсіянеры — усе, хто толькі пажадае навучыцца рабіць такія цуды. А сама спадарыня Ірына лялькі творыць больш за 10 гадоў, і яе арыгінальныя работы ёсць у Музеі лялек у Санкт-Пецярбурзе, у прыватных калекцыях Расіі, Беларусі, ЗША, Ізраіля, Германіі.

ЗЕМЛЯКІ

Калі ўсміхаецца жанчына

Урач, спявачка, адна з актывістак суполкі “Уздым” з Даўгаўпілса Зінаіда Сіліня — родам з Залесся, дзе знакамiты кампазітар Міхал Клеафас Агінскі пісаў паланэзы

“Наилепшая ў жыцці хвіліна./ Калі ўсміхаецца жанчына...” — гэта з аднаго верша. І гэта пра яе, маю сяброўку Зіну Сіліню. Магу сведчыць: усмешка заўсёды пануе на яе твары, а гэта ж верная прыкмета жанчын шчаслівых, закаханых, добрых, спагадлівых. Тут будзе да месца згадаць і пра Айвара, яе галоўнага спадарожніка па жыцці. Менавіта сваёй Зіне, яе юбілею — а нарадзілася яна ў Дзень святога Валянціна — прысвяціў спадар Айвар фотавыставу, што ладзілася ў Даўгаўпілсе, у Цэнтры беларускай культуры. Айвар фотамастак па прафесіі, мае цудоўную калекцыю чорна-белых фотаздымкаў з мінулага стагоддзя.

Гаворачы пра Зіну ды Айвара, не абдыжеш і “Уздым”. Бо Зіна — адна з заснавальніц суполкі, адна з першых салістак гурта “Купалінка”, а муж яе — наш нязменны фатограф. Нібы верны рыцар, ён заўсёды побач з каханай. Помніцца, у 1990-м першым мерапрыемствам нацыянальных культур былі “Велікодныя пасядзелкі”: там упершыню гучалі беларускія народныя велікодныя песні ў выкананні Зінаіды. Гэта цяпер ёсць у нас “Купалінка”, “Ластаўкі”, салісты Павел Прозар ды Аляксандр Лапа, а тады беларускія песні спявала ў асноўным Зіна. І калі ў 91-м энтузіясты-беларусы ўпершыню ўдзельнічалі ў фестывалі

“Браслаўскія зарніцы”, там гучалі родныя песні ў выкананні беларусаў Даўгаўпілса і салісткі ансамбля “Купалінка” Зінаіды Сіліні. Песня “Шэры конь” (маці, кажа, спявала шэры, а не сівы) стала яе візіткай.

Пазней выступалі на тэлебачанні, і Зінаіда шыкоўна прадстаўляла беларусаў горада. Яна была запрошана і на сустрэчу з прэзідэнтам Латвіі Гунтысам Ульманісам, дзе прадстаўляла беларусаў. Знаёміла з народнай песняй дзяцей у надзельнай школе. Дзякуючы ёй мы пачалі праводзіць беларускія абрадавыя святы, паказваць на розных імпрэзах. Можна шмат гаварыць пра грамадскую працу Зіначкі, і ў тым, што наш “Уздым” годна сустрэў 20-я ўгодкі, ёсць і яе немалая заслуга. Галоўнае ж — што яна радуе нас песнямі, якія ў спадчыну атрымала ад маці, бабулі, роднай зямлі. А родам яна са Смаргоншчыны, што ў Гродзенскай вобласці, з вёскі Залессе: там раней жыў Міхал Клеафас Агінскі. Мабыць, там нарадзіўся і яго самы знакамiты паланэз, вядомы як “Развітанне з Радзімай”.

Пачатак жыцця Зінаіды ў пасляваенны час быў складаным — як і ва ўсіх у тую пару. Але і шчаслівым! У сям’і бацькоў, Ірыны Якаўлеўны ды Івана Уладзіміравіча Дудко, панавала любоў, раслі дзве дачкі і сын. Бацька марыў, каб дзеці былі ўрачамі — усе трое і сталі медыкамі. Зіна марыла

Зінаіда з Айварам на ўрачыстасці ў Цэнтры беларускай культуры

яшчэ пра сцэну, ды яна ж і ёсць артystка! Па слова ў кішэнь не лезе, песня ёсць на кожны выпадак, мова цудоўная, тэмбр голаса — проста зачароўвае і, галоўнае, заўсёды з прыветнай усмешкай.

Зіна не проста ўрач з багатым досведам і прэстыжнай адукацыяй: закончыла Віцебскі медыцынскі ўніверсітэт. Яна жыве сваёй справай. Неяк мая калега была ў паліклініцы, сядзела ў чарзе да ўрача-рэнтгеналага Зінаіды Сіліні. І чула, як тая размаўляла з пацыентамі. Калега сказала: так размаўляюць з пацыентамі добрыя, інтэлігентныя людзі. А як прыемна было мне пачуць такое пра сяброўку!

Нядаўна я распытала ў яе: а як склалася жыццё сястры і брата, ці часта сустракаюцца? Зіна сказала, што Валя — медсястра-акушэрка, на пенсіі ўжо, працавала ў Смаргонскай райбальніцы. Брат Іван, як і Зіна, урач-рэнтгеналаг, але ваенны, у яго

за плячыма Віцебскі медыцынскі ўніверсітэт, Ваенная медакадэмія ў Самары, ад’юнктура Ваеннай акадэміі ў Ленінградзе — яе закончыў з залатым медалём, і прэзідэнт Барыс Ельцын уручаў яму медаль у Георгіеўскай зале Крамля. Цяпер Іван Дудко — палкоўнік у адстаўцы, жыве і працуе ў Маскве і, сцвярджае Зіна, далучаны да беларускага руху (спадзіемся, Іван Іванавіч сам нам пра тое напіша. — Рэд.) Нашчадкі зберагаюць бацькоўскі дом у Залессі, куды і збіраюцца сем’ямі ўлетку. Зінаідачка Надзея жыве ў Польшчы, у Зіны ёсць унучка Даша — цудоўная дзяўчынка, якая цікавіцца беларускай мовай ды хораша спявае разам з бабуляй беларускія песні. Дарэчы, і Айвара Зіна трошкі навучыла спяваць па-беларуску: часам раманс “Не шукай ты мяне” для сяброў яны выконваюць разам.

Таццяна Бучэль, г. Даўгаўпілс

ВЕСТКІ

Віншавалі песнямі

Творчыя гурты беларусаў Тальяці дораць радасць слухачам

Так бывае: спачатку ты працуеш на рэпутацыю, а потым — яна на цябе. Вось і ў беларускіх гуртоў Тальяці папулярнасць такая, што артысты ўсюды і не паспяваюць. Нядаўна ў Палацы культуры “Буравеснік” ладзіўся канцэрт з удзелам гуртоў з нацыянальна-культурных цэнтраў і аўтаномнай горада, і нашым “Купалінцы” ды “Зорчакам” знайшлося месца ў святочнай праграме. Мы віншавалі, разам з сябрамі ды партнёрамі, жанчын Цэнтральнага раёна са Святам Вясны.

Усё стварала ў Палацы добры настрой: у фазе ўпрыгожаны лесвічныя маршы, на вялікім экране — кветкавае слайд-шоу. Рознакаляровыя шары ў выглядзе кветак. Канцэрт прайшоў рамантычна-ўзнёсла, у добрым святочным рытме. Гучалі народныя, лірычныя, эстрадныя песні на розных мовах, у тым ліку і па-беларуску. Хораша павіншавала жанчын са святам

Артысткі з суполкі “Нёман”

і старшыня праўлення беларускай суполкі “Нёман” Людміла Дзёміна. Пасля канцэрту падыходзілі да яе слухачы, дзякавалі за хвіліны сустрэчы з беларускай песняй.

Сяргей Шылкін, г. Тальяці

КРЫЖАВАНКА

Матухна-вясна ўсім людзям красна

Па гарызанталі:

1. Сакавіцкая ... гаючая (прык.). 7. Птушка, веснік вясны. 8. Паўднёвае дрэва з цвёрдымі духмянымі пладамі. 9. Сакавік-... Так у некаторых мясцінах называюць месяц за шматлікія праталіны. 12. Лёгкая скура на каркасе з дрэва ў некаторых народнасцяў Поўначы. 13. Вельмі тонкі крык. 14. “Марцаўскі ...”. Жартлівая мянушка, якой у народзе называюць аматараў павалачыцца за жанчынамі. 15. Сухі сакавік ды ... мокры даюць хлеб добры (прык.). 16. Шчодрая вясна на цяпло ды скупая на ... 17. Добры ... па вясне бачна (прык.). 20. Гатунак яблыкаў. 21. Калі будзе ... — хопіць коням аўса (прык.). 24. Спецыяліст у галіне метэаралогіі; ім быў наш суайчыннік, першы консул Расіі ў Японіі, вучоны-мо-

вазнавец Іосіф Гашкевіч, 200-годдзе з дня нараджэння якога адзначае Беларусь. Сёлета і ЮНЭСКО аб’явіла Год Гашкевіча. 26. Гатунак цукерак. 27. “Якія шэдзурны стварае ...-сакавік!”. Верш Т. Дзям’янавай. 28. “Водар свята ў лясках, \ Адступаецца ...”. З верша Я. Янішчыц “Вясновае”.

Па вертыкалі:

2. Тоўстая тканіна, з якой часта шуюць верхняе адзенне. 3. Люты будзе ..., а сакавік іх разбурае (прык.). 4. Тэмп жыцця (перан.). 5. “Жавароначкі, прыляціце, \ Цёпла ... прынясіце”. З абрадавай песні з Гуканна вясны. 6. Вясна і лета — нашы ... і маці, хто не

паспее, не будзе збіраці (прык.). 10. Сок з бярозы. 11. Птушка, якая адна з першых прылятае з выраю; народная назва: рыбалоў. 18. “... — з сакатаннем і сокам \ Непаўторных вясновых бяроз”. З верша П. Панчанкі “Родная мова”. 19. Рыхтуй сані з вясны, а ... з восені (прык.). 22. Вясной ... вады — лыжка гразі, а восенню лыжка вады — вядро гразі (прык.). 23. “... крача — сыру хоча. У-у. \ Дзеўка плача — замуж хоча”. З песні вяснянкі. 25. “То свішча дрозд на мокрым дрэве, \ То шпак вясёлы ...пяе”. З верша В. Гардзэя “У свежасці зямлі вясенняй”.

Падрыхтаваў Лявон Целеш

Адказы на крыжаванку

Па гарызанталі: 1. Вада, 7. Жайрук, 8. Аліва, 9. Праталіны, 12. Каяк, 13. Піск, 14. Кот, 15. Май, 16. Час, 17. Іод, 20. Аміч, 21. Раса, 24. Метэаролаг, 26. Ірыч, 27. Магастак, 28. Снег.
Па вертыкалі: 2. Драп, 3. Магастак, 4. Ільвік, 5. Леўніка, 6. Вапняк, 10. Вырвак, 11. Зімароўка, 18. Сакавік, 19. Карысць, 22. Ільвар, 23. Воран, 25. Імч.

